

OCENE
RECENSIONI
REVIEWS

Vida Sruk: ČLOVEK, ODTUJEN V MNOŽICO.
DRUŽBENOKULTURNI DISKURZ JOSÉJA ORTEGE
Y GASSETA.

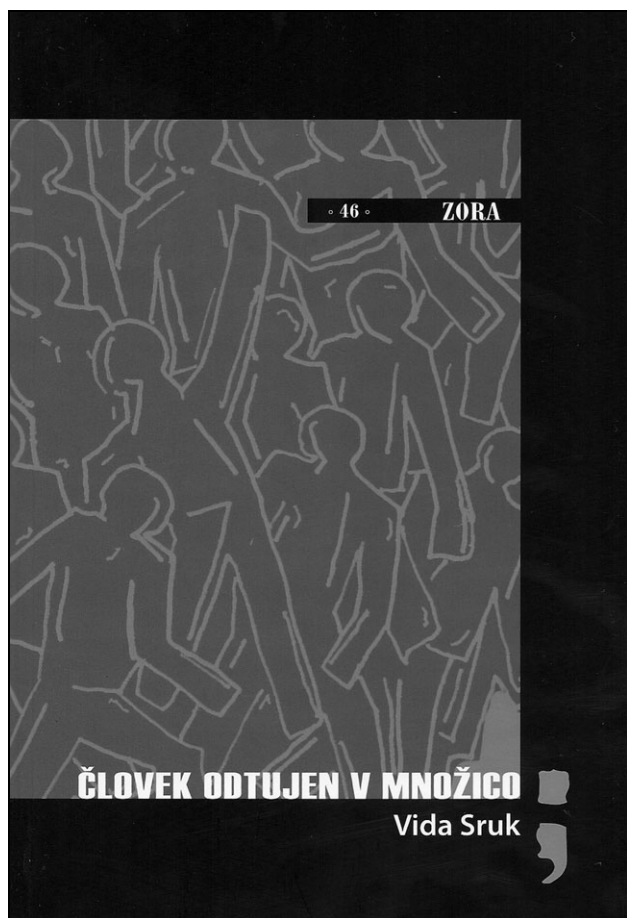
Maribor, Slavistično društvo, 2007, 206 str.

Pričujoče znanstveno delo Vide Sruk, doktorice socioloških znanosti ter predavateljice na Ekonomsko-poslovni fakulteti Univerze v Mariboru, pronicljivo in sistematično obravnava kulturnosociološke in moralnopolitične poglede enega največjih španskih in evropskih mislecev Joséja Ortege y Gasset (1883–1955). Avtorica utemeljuje svoje ukvarjanje z J. Ortego s točno ugotovitvijo, da je ta izjemen španski mislec v slovenski humanistiki in družboslovju premalo poznan, upoštevan in prisoten, čeprav se njegova dela – Brezhrbtenična Španija (*España Invertebrada*, 1921), Upor množic (*La rebelión de las masas*, 1930), Socializacija človeka (*Socialización del hombre*, 1930), Človek in ljudje (*El hombre y la gente*, izšlo posthumno, 1957) idr. – ume-

ščajo med klasične referenčne tekste z obravnavanega področja. Še več, gre za enega pomembnih protagonistov povezovanja evropskih narodov in kultur; in prav zato so Ortegeine kulturnosociološke in socialnopolitične koncepcije vredne pozornosti in premisleka tudi še v sodobnih razmerah.

Kot uvodoma rečeno, se knjiga osredotoča na obravnavo Ortegeine kulturološke in socialnopolitične publicistične dejavnosti tja do začetka tridesetih let prejšnjega stoletja. V središču avtoričine interpretacije sta predvsem Ortegeini deli *Upor množic* in *Socializacija človeka*, pri čemer gre za ključno družboslovno problematiko, v kateri je pisec tudi v največji meri izviren, hkrati pa je postal s svojimi pogledi izjemno popularen. Namreč, njegove ideje o "uporništvu množic", o njihovem "vzponu na oblast", o njihovi družbenozgodovinski, politični in kulturni uveljavitvi, so bile deležne velike pozornosti, tako v strokovnoznanstvenih krogih kot v laični javnosti. Seveda ne gre prezreti, da je J. Ortega začel ustvarjati v izjemno dinamičnem družbenem času, ki ga je zaznamovala globoka družbenopolitična, ekonomska in moralna kriza, nastala s prvo svetovno vojno ter z epohalnimi spremembami po njej. V sociološkem pogledu je tedaj zaznati vidnejšo uveljavitev in porast družbene moči množic ter hkrati v tej zvezi nenehno konfliktno krizno dinamiko. Prav te nove družbene okoliščine so odločilno spodbudile Ortegeino živo zainteresiranost (tako teoretično kot empirično) za spoprijem z aktualnimi družbenimi vprašanji tistega časa, kot je, na primer, nastanek in delovanje avtoritarnih in totalitarnih družb, tako fašističnih kot komunističnih (v katerih so prevladale stalinistične deformacije), pri čemer je uporabljal različne pojmovne instrumentarije, tako zgodovine in drugih družbenih ved kot nekaterih filozofskih disciplin. Prav deformacije in abnormnosti v družbenih sistemih, strukturah, institucijah, funkcijah in odnosih poudarjajo oziroma stopnjujejo – po mnenju Ortege – negativnost pojavov v znamenju "upor(ništva) množic". V njegovi koncepciji o "človeku-masi" ni bilo težko prepoznati kritike nehumane, nedemokratske družbe, še zlasti pa je ta asociirala problematiko okorele ter nasilne birokracije in celo ohlokracije. Zato je razumljivo, poudarja avtorica, da je bil J. Ortega – ki se je distanciral od vseh političnih gibanj in ideologij tedanjega časa ter je le na ravni moralnopolitične načelnosti sprejemal liberalnodemokratsko pozicijo – etiketiran, še zlasti s strani stalinističnih interpretov filozofije, za reakcionarja in zadrtega konservativca.

Ob analizi nastajanja oziroma formiranja množic je Ortega pokazal na nastanek novega tipa človeka, "človeka-mase". In kdo je Ortegein "človek-masa"? To je novodobni povprečnež, človek, ki je izgubil svojo individualnost in s tem identiteto. Značilno zanj je občutje popolnosti, odsotnost vsakršne samokritičnosti. Njegov tako imenovani "intelektualni hermetizem" naj bi bil

vsebinsko blizu socialnopsihološkim fenomenom fanatizma in malikovalstva. Človek-masa tudi vsiljuje svoje mnenje o vseh problemih javnega življenja in prav v tem je, po piščevem mnenju, izvor nasilja (množic) vseh vrst. V tem kontekstu J. Ortega s stališča liberalne demokracije kritizira fenomen direktne akcije, ki je značilen za avtoritarne in totalitarne družbene sile.

Seveda ne gre prezreti, da J. Ortega obravnava človeka v kontekstu socializacije, ki jo je mogoče ugotavljati na vseh področjih življenja. Toda v središču Orteginе pozornosti niso pozitivni, pač pa negativni vidiki in učinki podružbljanja individuuma (pasivni konformizem in presocializiranost človeka-mase). Prav z opisovanjem človeka-mase, ki je svojevrstna kulturološka in socialnofilozofska kategorija, v določeni meri podobna psihoanalitično-politični kategoriji avtoritarnega socialnega karakterja, pride še zlasti do izraza Ortegin individualizem, poudarja avtorica. Po Orteginem mnenju namreč mnogoterost tendenc in momentov socializacije okrnjuje zasebnost ljudi, njihovo svobodo, osebnostno integriteto in avtentičnost. Prav socializacija, ki gnete tip človeka-mase, ustvarja s tem tudi pogoje za upor množic v vseh pomenih. Vendar upor mas ne pomeni le konkretnih akcijskih in politično-ideoloških modelov vedenja ter reagiranja množic, pač pa množstvo zapletenih interakcij med seboj bolj ali manj povezanih družbenih situacij, dejavnikov in teženj v modernih oziroma sodobnih družbah. S tem torej ni mišljen samo določen konfliktni aspekt socialne mobilnosti v običajnem pomenu tega izraza, poudarja avtorica, temveč vsa relevantna družbena, medčloveška in individualna dinamika, tudi psihična – zavedna in nezavedna.

V vsebinskem delu knjige je Vida Struk – opirajoč se na zgodovinsko in primerjalno metodo – prepričljivo predstavila in sociološko interpretirala relevantne prispevke tega svojevrstnega filozofa kulture in utemeljitelja sociološke kulturologije k razumevanju in kritičnemu osmišljanju sodobne družbe. Med njimi velja še zlasti izpostaviti problematiko vzpona zgodovinske ravni, idejo o rasti življenja, sociološko razlago primitivizma, razmerje med znanostjo in tehniko na eni in človekom-maso kot specialistu na drugi strani, o barbarstvu specializacije, tako imenovanem "fahidiotizmu", ki je zavladal v zavesti in delovanju znanstvenikov ter v znanstvenih institucijah, nadalje na problematiko oblastništva, odnose ukazovanja in poslušnosti, vrednote, problem zapovedovanja in zgodovinske kamuflaže, utesnjenost in provincializem narodov, evropsko moralo itn. V zadnjem delu knjige se avtorica posveča Orteginemu odnosu do Evrope, ki je nadvse aktualen. Mislec je namreč med prvimi domislil združeno Evropo, ki bo ohranila vso pestrost in različnost nacionalnih kultur, seveda ob hkratni zavrnitvi "cirkusantskih nacionalizmov", ki ogrožajo uveljavljanje kulturnozgodovinske vloge Evrope v svetu. Hkrati pa ocenjuje, da so predvsem suverene nacio-

nalne države čedalje večji anahronizem, ki peha Evropo v nepotrebne napetosti, spore in spopade. V tem kontekstu okarakterizira nacionalizme kot izrazite ideologije človeka-mase.

V zaključku velja opozoriti, da je vrednost pričujočega dela dr. Vide Struk nedvomno v tem, da je na tukajšnje (slovensko) teoretsko prizorišče 'zanesla' miselni opus doslej premalo poznanega, hkrati pa velikega španskega (evropskega) misleca. Še več, gre za pomembno delo, ki predstavlja tako rekoč most med slovensko in špansko kulturo ter še zlasti med družboslovnimi in humanističnimi vedami.

Avgust Lešnik

Maja Sunčič: V POSTELJI Z NAJBOLJŠO MED ŽENAMI: IMAGINARIJ ANTIČNE JUNAKINJE ALKESTIDE.

Ljubljana, Institutum Studiorum Humanitatis, 2006, 392 str.

Knjiga *V postelji z najboljšo med ženami: Imaginarij antične junakinje Alkestide* si postavlja vprašanje o povezavi med antično ženo, posteljo in zakonsko zvezo. Že sama naslovnica slikovno povzema poanto – postelja

